

Bachmannová, Jarmila

Život ve slovech, slova v životě

Opera Slavica. 2019, vol. 29, iss. 4, pp. 69-72

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/OS2019-4-10>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141998>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

REISIGL, M. – WODAK, R.: *Discourse nad Discrimination: Rhetorics of Racism and Antisemitism*. London; New York: Routledge, 2001. ISBN 978-0-41-523150-3.

SPITZMÜLLER, J. – WARNKE, I. H.: *Diskurslinguistik. Eine Einführung in Theorien und Methoden der transtextuellen Sprachanalyse*. Berlin–Boston: De Gruyter, 2011. ISBN 978-3-11-021244-0.

VAN DIJK, T. A.: *Critical Discourse Studies: A Sociognitive Approach*. In: WODAK, R. – MEYER, M. (eds): *Methods of Critical Discourse Analysis*. Second Edition. Los Angeles; London; New Delhi; Singapore; Washington DC: Sage Publications, 2010, s. 62–86.

VAN DIJK, T. A.: *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London; Thousand Oaks; New Delhi: Sage Publications, 1998. ISBN 0-7619-5655-7.

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>>). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.

<https://doi.org/10.5817/OS2019-4-10>

Život ve slovech, slova v životě

KLOFEROVÁ, S. – ŠÍPKOVÁ, M. (eds): *Život ve slovech, slova v životě. Procházka labyrintem českých nářečí*. Praha: NLN, 2018. 210 s. ISBN 978-80-7422-657-1.

Stalo se již tradicí, že pracovníci Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky informují o výsledcích své vědecké práce nejen odborníky, ale i širší veřejnost. Tyto popularizační aktivity se setkávají s velice příznivým ohlasem, jak o tom svědčí např. dvoudílný *Divnopis*,¹ včetně z něho vycházejících pořadů České televize, ze starších publikací pak třeba *Čeština všední i nevšední*² a mnoho dalších. Tuto řadu nedávno obohatila knížka *Život ve slovech, slova v životě* s podtitulem *Procházka labyrintem českých nářečí*,³ v níž prezentují některé výsledky svého bádání

- 1 JANÁČ, M. – TUMLÍŘ, P. – HARVALÍK, M.: *Divnopis: proč se to tak jmenuje? 1*. Praha: Radioservis ve spolupráci s Českým rozhlasem, 2006. JANÁČ, M. – TUMLÍŘ, P. – HARVALÍK, M.: *Divnopis: proč se to tak jmenuje? 2*. Praha: Radioservis ve spolupráci s Českým rozhlasem, 2008.
- 2 KUCHAR, J. a kol.: *Čeština všední i nevšední: čtvrtý výběr jazykových koutků Čs. rozhlasu z dialektologie, frazeologie a onomastiky*. Praha: Academia, 1972.
- 3 KLOFEROVÁ, S. – ŠÍPKOVÁ, M. (eds): *Život ve slovech, slova v životě. Procházka labyrintem českých nářečí*. Praha: NLN, 2018.

uskutečněného v rámci řešení grantového projektu *Odraz života našich předků v mizejících slovech* pracovnice dialektologického oddělení.

Hned v úvodu konstatují, že „svět tradičních nářečí nám pozvolna mizí před očima“, a poté v chronologickém sledu uvádějí přehled některých soustavnějších názorů o zániku nářečí a jeho příčinách. Sama publikace však šíří prezentovaného materiálu dokazuje, že navzdory všem prognózám nedocházelo (a naštěstí stále nedochází) k ústupu nářečí tak rychle, celouzemně a ve všech komunikačních situacích, takže i v dnešních dialektech lze stále objevovat četné a nesmírně zajímavé náměty k dalšímu bádání a odkrývání nových, dosud neznámých souvislostí.

Autorky mají v oboru bohaté zkušenosti nabyté již při zpracovávání šestisvazkového *Českého jazykového atlasu*⁴ a postupně prohlubované práci na široce koncipovaném *Slovníku nářečí českého jazyka*⁵ i na *Slovníku pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*⁶. Materiálovým východiskem jsou jim obsáhlé databáze systematicky budované několika generacemi našich dialektologů (především *Archiv lidového jazyka* s cca 1,5 milionem nářečních dokladů), které průběžně doplňují výsledky vlastních sondačních výzkumů realizovaných v současné době ve vybraných lokalitách po celém území českého národního jazyka. Bohatě využívají rovněž poznatků dialektologické literatury a řady dalších etymologických, onomastických, etnografických aj. prací.

Publikace obsahuje celkem 33 příspěvků, které jsou řazeny podle volnějších věcněvýznamových souvislostí do větších celků, jako je např. čarování, nemoci a lidové léčitelství, domácnost, vaření a pečení. Zvláštní část je věnována pomístním jménům. Šíře zpracovávaného materiálu určuje i rozsah jednotlivých kapitol – od témat velice obsáhlých (např. někdejší podomní obchod) až po drobnější, avšak neméně zajímavé postřehy (*kotovice* versus *Kotovice* vycházející z novinové zprávy s informací, že majitelé „přivezli materiál k rekonstrukci své chalupy z Kotovic“, svědčící o neznalosti významu dialektismu *kotovice* ‚nepálená cihla‘).

Při analýze příčin zániku slov autorky bohatě materiálově dokládají jak pojmenování zanikající spolu s reáliemi (*hyclík*, *sousek*), tak slova mizející s potřebou přesnější specifikace v pojmenování (*chlejták*, *špráchanec*) i názvy mající povahu termínů, které se vytrácejí především vlivem spisovného jazyka při školní výuce (*pámbíčková kravička*, *psí jazyk*). Pozornost věnují výrazům cizího původu, převážně německého (*šmak*, *košť*), ale i jinojazyčného (*domikát*, *kotár*) i vzájemnému ovlivňování názvů, k němuž dochází zprav. v příhraničních oblastech (*žebráky* na Náchodsku

4 *Český jazykový atlas 1–5. Dodatky*. <<http://cja.ujc.cas.cz>>. [online]. [Cit. 13. 10. 2019].

5 *Slovník nářečí českého jazyka*. <<http://sncj.ujc.cas.cz>>. [online]. [Cit. 13. 10. 2019].

6 *Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*. <<http://spjms.ujc.cas.cz>>. [online]. [Cit. 13. 10. 2019].

korespondující s polským *dziady* nebo *lepiki* v někdejších německých nářečích v Poohří, v sousedství areálu českého pojmenování *lepíky*).

Nejen zasvěcený dialektolog pozná, že současnou práci na celonárodním nářečním slovníku nejmarkantněji odrážejí příspěvky zaměřené sémaziologicky, objasňující např. územně rozrůzněné významy slov *boží* a *čistý*. V obecném povědomí zajisté nejsou ani významové specifikace spojení *je boží*, které v závislosti na konkrétním místě výskytu může znamenat ‚omdlel‘, ‚právě usnul‘, ‚tvrdě spí‘, nebo dokonce ‚je opilý‘.

Při prezentaci zajímavých typů pomístních jmen autorky často polemizují s věrohodností tzv. lidových etymologií. K odhalení původních pojmenovávacích motivací se postupně propracovávají studiem historických pramenů osvětlujících někdejší souvislosti, které vedly k vzniku pomístních jmen, např. *Hádka* a *Hátka*. Tato pomístní jména jsou zároveň důkazem, že k řadě závěrů lze dospět až vzájemnou konfrontací poznatků dialektologických (i jazykovězeměpisných) a onomastických.

Kniha poskytuje také (pro ne odborníky zajisté potřebné) vysvětlení různého způsobu zápisu nářečních výrazů. V závěru je doplněna obsáhlým seznamem literatury, soupisem elektronických zdrojů, zkratkami odkazované literatury, zkratkami okresů a zkratkami jmen autorek. Obsahuje anglické resumé.

Publikace vědecky fundovaným způsobem představuje výsledky současného dialektologického bádání a zhodnocuje a zpřístupňuje poznatky získané předchozími generacemi dialektologů. Ocenění si zaslouží také pro neobvyklou šíři shromážděného materiálu, který je prezentován formou přístupnou i laické veřejnosti. Kromě přínosu ryze vědeckého nám prostřednictvím slov, slovních spojení i frazémů přibližuje naprosto unikátní a postupně mizející část lexikální zásoby našeho národního jazyka a poskytuje i cenné informace o životě našich předků. V současné éře obecně se uplatňujících globalizačních tendencí tak přispívá k naplnění požadavku zachování nehmotného kulturního dědictví jednotlivých etnik v sjednocující se Evropě.

Jarmila Bachmannová

Bibliografie:

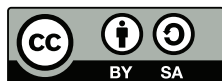
- JANÁČ, M. – TUMLÍŘ, P. – HARVALÍK, M.: *Divnopsis: proč se to tak jmenuje? 1*. Praha: Radioservis ve spolupráci s Českým rozhlasem, 2006. ISBN 80-86212-47-5.
- JANÁČ, M. – TUMLÍŘ, P. – HARVALÍK, M.: *Divnopsis: proč se to tak jmenuje? 2*. Praha: Radioservis ve spolupráci s Českým rozhlasem, 2008. ISBN 978-80-86212-61-6.
- KLOFEROVÁ, S. – ŠIPKOVÁ, M. (eds): *Život ve slovech, slova v životě. Procházka labyrintem českých nářečí*. Praha: NLN, 2018. ISBN 978-80-7422-657-1.

KUCHAŘ, J. a kol.: *Čeština všední i nevšední: čtvrtý výběr jazykových koutků Čs. rozhlasu z dialektologie, frazeologie a onomastiky*. Praha: Academia, 1972.

Český jazykový atlas 1–5. Dodatky. <<http://cja.ujc.cas.cz>>. [online]. [Cit. 13. 10. 2019].

Slovník nářečí českého jazyka. <<http://sncj.ujc.cas.cz>>. [online]. [Cit. 13. 10. 2019].

Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku. <<http://spjms.ujc.cas.cz>>. [online]. [Cit. 13. 10. 2019].

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

<https://doi.org/10.5817/OS2019-4-11>

Вечно живой... сленг

SZCZERBOWSKI, T.: *Polskie i rosyjskie słownictwo slangowe*. Krakow: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, 2018, 392 s. ISBN 978-83-8084-210-6.

Новая книга известного польского лингвиста Тадеуша Щербовского под названием «Польская и русская сленговая лексика» (*Polskie i rosyjskie słownictwo slangowe*), безусловно, привлечет внимание исследователей языка, в сферу научных интересов которых входит субстандартная лексика. Монография вышла на польском языке в 2018 году в Кракове. Как следует из названия — книга посвящена сленгу. Главной целью, — отмечает автор, — был анализ культурно обусловленных механизмов образования и функционирования сленговой лексики в польском и русском языках. Во введении говорится, что книга посвящена способам общения в неофициальных ситуациях, когда передаваемая информация носит экспрессивный характер и подчеркивает существование особого рода дискурсов — общности, рассматриваемой как своя (МЫ) и противопоставленной другим (ОНИ), чаще всего по параметрам возраста (молодежь), выполняемой профессии, способам проводить время, не только свободное. Эти средства и способы общения не являются отдельными языками, конкурирующими с языком общенациональным, они не могут полностью заменить его, т. к. являются частью языка, которая не считается образцовой или стандартной¹.

1 SZCZERBOWSKI, T.: *Polskie i rosyjskie słownictwo slangowe*. Krakow: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, 2018, с. 7.